

М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик

Українська мова та читання

Частина 1

Аа Її Вв Гг Дд
Ее Єє Жж Зз Ии
Іі Іі Ый Кк Лл
Мм Нн Оо Пп Рр
Сс Тт Уу Фф
Цц Чч Шш Щш
Юю

Вітаю
тебе!

Привіт!

2

М. С. Вашуленко
С. Г. Дубовик

Українська мова

«Українська мова та читання»
підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)
Частина 1

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2019

Проект підручника розроблено відповідно до Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О.Я. Савченко

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- — працюємо в парі
- — працюємо у групі
- — розвиваємо творчі здібності
- — словничок
- — Візьміть до уваги!
- — Так говорять!

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ЛЮБІ ШКОЛЯРОЧКИ І ШКОЛЯРИКИ!

Вам випало велике щастя — бути дітьми України і вивчати українську мову, насолоджуватися її пісенністю, мелодійністю і милозвучністю. Будьте ж за це вдячні долі. Будьте гідні українського імені!

Розгорніть підручник — і українська мова постане перед вами в усій своїй красі. Ця книжка допоможе вам зрозуміти, яка дивовижно багата Україна на талановитих людей. Які чудові вірші, написані нашими поетами і поетесами. Які захопливі оповідання, створені нашими письменниками і письменницями. Яка мудра народна творчість українців! Вивчайте українську мову за цією книжкою і виконуйте всі запропоновані в ній завдання. Пізнаючи таємниці рідного слова, ви будете пізнавати й себе.

І нехай супутником вашої подорожі у Країну Знань стане гарний настрій, створений на сторінках підручника «Українська мова». Виростаєте, друзі, мудрими і допитливими знавцями рідної мови!

ЗВУКИ І БУКВИ

У розділі ти будеш вивчати:

ЗВУКИ

БУКВИ

СКЛАД

НАГОЛОС

Дізнаєшся про:

ГОЛОСНІ ЗВУКИ

наголошені

ненаголошені

дзвінки, глухі

тверді, м'які

ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

СКЛАДИ

наголошені

ненаголошені

АНАЛІЗУЮ ЗВУКОВИЙ СКЛАД СЛОВА

Назви звуки у слові
звуки.

Я — учителька

Пригадай, що ти знаєш
про звуки. Розкажи у
класі.

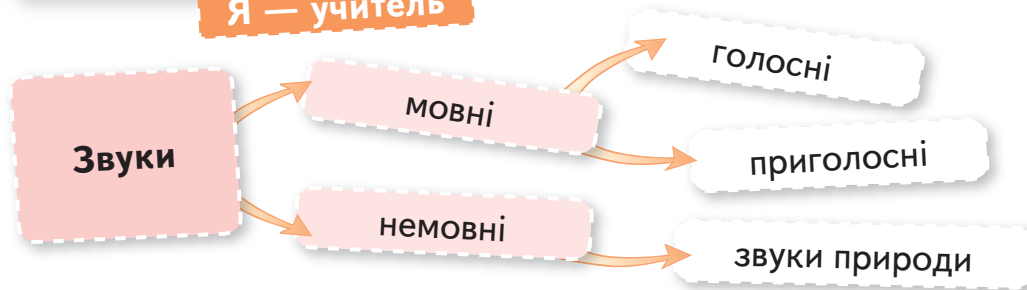
Звуки ми чуємо

і вимовляємо

Я — учитель

- Мовний звук — елемент людської мови, утворений за допомогою органів мовлення.

Хвилинка спілкування

— В українській мові шість голосних звуків.

— Я думаю, що їх десять.

— Ні. Запам'ятай шість голосних звуків:

[a], [o], [y], [e], [и], [i].

— Добре. Запам'ятаю!

- Склади і запиши слова з таких звуків.

[ш], [o], [л], [a], [к]

[o], [p], [y], [к]

[к], [o], [дз], [и], [в], [н]

- Послідовно назви звуки в утворених словах.

- Прочитайте уривок із вірша Лариси Зоріної. Пояснить, що означає виділене сполучення слів.

Дзвенить, дзвенить шкільний дзвінок,
нас закликає до навчання.

Ми поспішаєм на урок,
бо ми йдемо у світ пізнання.

- Складіть і запишіть речення про шкільний дзвінок.

- Знайдіть у вірші ці слова.

Звукову схему слова можна зобразити по-іншому, у квадратних дужках:

[— • — • =], [= — • — •].

- Знайдіть у кожній колонці «зайве» слово.

4 звуки

учень

уроки

ім'я

5 звуків

щастя

свято

мрія

6 звуків

країна

радість

дзвоник

- Побудуйте звукові схеми трьох слів (на вибір).

- Пофантазуй і розкажи, що було б, якби в українській мові не стало звуків.

АНАЛІЗУЮ ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛОВА

Назві́ букви у слові
букви.

Я — учителька

Пригадай, що ти знаєш про
букви. Розкажи у класі.

Я — учитель

буква

б́уква

лі́тера

Букви ми бачимо, читаємо і пишемо.

- Б́уква — письмовий знак, що позначає один звук або сполучення двох звуків.

малі

друковані

Букви

великі

рукописні

Хвилинка спілкування

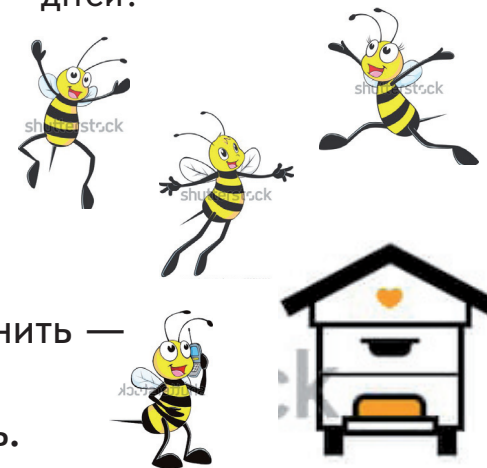
— В українській мові є десять голосних букв.
— Так говорити неправильно!
— Чому?
Продовжте розмову.

- 5 Прочитай вірш Дмитра Павличка. Поясни, із чим поет порівнює школу. А з ким — дітей?

Наче вулик, наша школа.
Вся вона гуде, як рій.
І здається, що довкола
розквітають квіти мрій.

Бігають, сміються діти,
та — лиш дзвоник задзвенить —
стане тихо, ніби в квіти
поховались бджоли вміть.

- Запиши виділені слова. Послідовно назви звуки і букви в них.
- Розкажи, що нагадує твоя школа.

- 6 Запишіть пораду Юрія Федьковича.

Учіться, любі дітки,
думайте, читайте!
Як та бджілка меду з квітки,
розуму збирайте.

звуки < букви

- У яких словах звуків менше, ніж букв? Поясніть свою думку.

Я — дослідник

Поясни, від якого слова
походить слово **школяр**.
А слово **школа**?

Я — дослідниця

У давньогрецькій мові
було слово **схоле (сходи)**.
Від нього походить і наше
слово — **школа**.

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ ЗІ СЛОВАМИ

7 Відгадайте загадку і запишіть слова-відгадки.

З **м** — я сіра та маленька,
хвостик довгий і тоненький.
З **ш** знайдеш мене між хвої
в лапках білочки рудої.

- Вимовте звуки і назвіть букви у словах-відгадках.

Послухайте пісню про білочку. Назвіть білоччині запаси на зиму, про які згадується в пісні.

Пограйтесь у слова.

білка

гілка

ганок

череда

карта

злива

корона

калина

думка

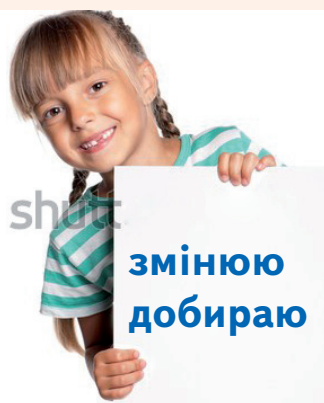
А ти знаєш такі слова?

8 Виправ помилки в жартівливому вірші Ігоря Січовика.

Рік пішов гуляти в сад,
не дійшов, бо повз назад.
Соловей затьохкав швидко,
як побачив гарну клітку.
Лисичка знає назубок
смаченьку казку «Коло**с**ок».

рік — **р**ак

- Запиши слова за зразком. Послідовно вимов звуки в цих словах. Назви букви, якими вони позначаються.

9 Побудуйте нові слова і запишіть. Прочитайте вголос утворені слова.

коса — **косар**

рука
перо
їжа
кран

робота
страва
спорт
комар

казкар — **казка**

актор — **токар**

10 Утвори і запиши за зразком нові слова шляхом перестановки літер, складів.

Актор, ракета, лісок, шарф, масло, сосна, атлас.

Довідка

Салат, карета, токар, сокіл, фарш, насос, смола.

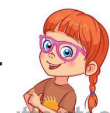

11 Доберіть до слів риму за малюнками.

Ріма — співзвуччя закінчень слів у віршованих рядках: **урок** — **дзвінок**, на **полі** — **тополі**.

Роса —

Квасолька —

Діти —

Веселі —

- Складіть і запишіть речення або віршик зі словами **діти**, **квіти**.

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЮ І ПИШУ СЛОВА
ІЗ ДЗВІНКИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ
В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

дру^г[г]
ду^б[б]

ВИМОВЛЯЮ
ЗАПISYЮ

- ! В українській мові **дзвінкі приголосні звуки** в кінці слова вимовляються **дзвінко, виразно, чітко**.

- 1 Прочитай вірш Інни Кульської. Дзвінко вимовляй звуки в кінці виділених слів. Запиши вірш.

Коли вона загляне в сад^д[д] —
наллється соком виноград^д[д].

А пізні яблука раніт

солодкі стануть, наче мед^д[д].

І ми її уклінно просим:

— Заходь^д[д'] у гості, щедра осінь!

Чому осінь
називають
щедрою?

Я — дослідник

Поясни, від якого слова
походить слово **уклінно**.

Уклінно просимо Вас!
Уклінно дякуємо тобі!

Я — дослідниця

Хвилинка спілкування

— Допоможи мені, будь ласка! Як
правильно: **ка[з]ка** чи **ка[с]ка**?

— Та ж ці слова мають різні значення.
Продовжте розмову.

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

кни^ж[ж]ка
зага^д[д]ка

- ! В українській мові **дзвінкі приголосні звуки** в кінці складу перед глухим приголосним вимовляються **дзвінко, виразно, чітко**.

- 2 Прочитай і випиши виділені слова.

Край молодого сад^д[д]ка — пасіка. На високих
ніж^ж[ж]ках стоять рівними ряд^д[?]ками будиночки —
вулики. У них живуть бджоли, яким ми вдячні за мед^д[?].

- 3 Прочитайте. Випишіть виділені слова і підкресліть букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим.

1. Під беріз^з[з]ки, під дуб^б[б]ки поховалися
гриб^б[б]ки. 2. Біля яру, біля стеж^ж[ж]ки одягла верба
сереж^ж[ж]ки. 3. Швид^д[д]ко мова мовиться, та не
швид^д[д]ко діло робиться. 4. Книж^ж[ж]ка вчить, як на
світі жить.

Правильно вимовляй — будеш правильно
писати.

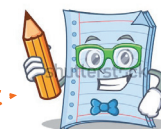

- 4 Запиши загадку. Поясни вимову і написання
виділених слів.

На гриб^б[?]ка я схожий трішки:
зверху — брилик, знизу — ніж^ж[?]ка.
Вірний друг^д[?] мій — молоток.
Здогадались? Я — ...

Бриль, брілик — солом'яний капелюх.

НАВЧАЮСЯ ВИМОВЛЯТИ І ПИСАТИ СЛОВА З АПОСТРОФОМ

- 1 Відгадайте загадку Дмитра Білоуса. Вимовте звуки і назвіть букви у виділеному слові.

Я такий, як і знак розділовий,
і відомий шкільній дітворі.
Та в словах української мови
я пишусь не внизу, а вгорі.
Спробуй лиш написати ім'я —
зразу стану потрібним і я.

ВИМОВЛЯЮ
записую

голуб'я[йа]

п'ю[йу]

в'є[йе]

у сім'ї[йі]

торф'я[йа]ний

подвір'я[йа]

- Після яких букв і перед якими буквами ставиться апостроф?

Я — учителька

Прочитай правило вживання апострофа і розкажи у класі.

Я — учитель

- Апостроф ставиться після букв **б, п, в, м, ф, р** перед **я, ю, є, ї**, які позначають по 2 звуки: **[йа], [йу], [йе], [йі]**. Букви перед апострофом позначають **тверді приголосні звуки**.

- 2 Запишіть слова-відгадки.

бур'ян

З **р** — я овоч, з **д** — бур'ян,
що забрів в селянський лан.

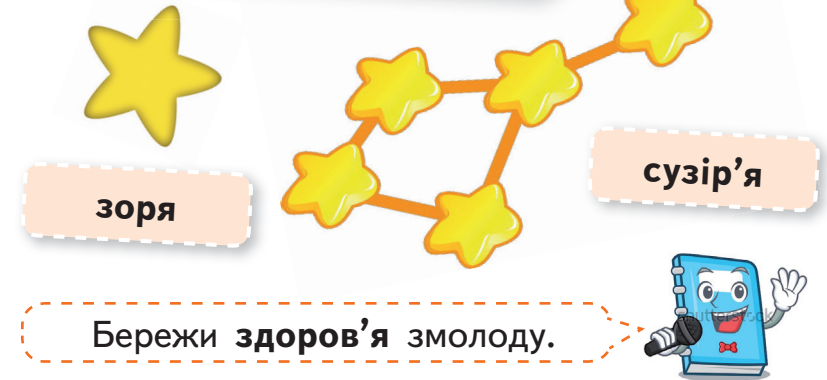
буряк
будяк

- Чому в цьому слові є апостроф, а в цих словах немає?

- 3 Запиши слова, ставлячи апостроф, де це потрібно.

м?ята
слов?ї
здоров?і
здоров?я
сузір?я
зор?я
пір?я
б?ють
мор?я

Чому ці слова пишуться по-різному?

- 4 Замініть виділені слова і запишіть за зразком. Поясніть уживання апострофа.

пір'я горобця
будинok із каменю
спів солов'я
квакання жаб
бриль із соломн
ліжко з дерева

гороб'яче пір'я
кам'яний будинok

пір'я — ? звуків, ? букв

Послухайте вірш Надії Красоткіної. Назвіть слова, які треба писати з апострофом.

- 5 Замініть виділені слова словами з довідки і запишіть речення. Поясніть уживання апострофа.

1. Діти впорядковують **двір**. 2. У садочку співають **птахи**. 3. Над пасікою **кружляють** бджілки. 4. Важкі **червонобокі** яблука звисають із гілок. 5. За вікном горобці **мостять** гніздечка.

Довідка

В'ються, подвір'я, в'ють, рум'яні, солов'ї.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО НАГОЛОШУВАТИ СЛОВА

- 1 Відгадай загадку Грицька Бойка. Склади і запиши речення з відгаданим словом. Постав наголос у словах.

Дуже я потрібна всім —
і дорослим, і малим.
Всіх я розуму учу,
хоч сама завжди мовчу.

На́голос — це виділення звука (складу) у слові посиленням голосу. Значок над літерою позначає наголошений звук (склад).

- 2 Випишіть виділені слова і поставте в них наголос.

Бібліотека — це **сховище, будинок** для книжок. У перекладі з грецької мови *біблію* — книга, *тека* — сховище. Перші бібліотеки виникли у стародавньому Єгипті. Одне з перших книгосховищ в Україні — **бібліотека**, створена київським князем **Ярославом Мудрим**.

Бібліотека — скарбниця знань.

Я — дослідник

Зроби висновок, як наголошуються слова в українській мові.

Я — дослідниця

У чеській мові завжди наголошується перший склад: дубек (дубо́к), у польській — передостанній: чло́век (чолові́к), у французькій — останній: одеколо́н.

- 3 Запишіть віршовані рядки, додаючи слова з довідки. Поставте наголос у словах.

У портфелі в нас книжкі,
пенали, зошити й ? .
У кожного з нас є бажання
вира́зне слухати ? .

Довідка
Чита́ння, ручкі́.

- 4 Відгадай загадку, вивчи її і запиши з пам'яті.

Паперовий кораблик щодня
перевозить для учнів знання.
Після плавання цей **корабел**
повертається в рідний **портфель**.

- Постав наголос у словах. Потренуйся у правильному вимовлянні виділених слів. Загадай загадку своїм друзям.

портфель
? звуків, ? букв

- 5 Запиши спочатку слова, у яких наголошений **перший** склад, потім — **другий**, далі — **третій**. Познач наголос у словах. Навчися правильно їх вимовляти.

завда́ння
запита́ння
предме́т
прияте́ль
озна́ка
по́друга
старі́й
нові́й
украї́нський
вира́зний

Розв'яжи і запам'ятай!
 $10 + ? = 11$ (одина́дцять)
 $10 + ? = 14$ (чоти́рна́дцять)

Візьми до уваги!
заго́ловок = за́головок
по́милка = поми́лка
за́вжди = завжди́

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ З НАГОЛОСОМ

- 6** Змініть слова за зразком і запишіть. Запам'ятайте, як наголошуються ці слова.

ручка
нитка
ложка

шапка
картка
стежка

порівнюю
пояснюю

зірка — зіркі

- 7** Змініть слова за зразком і прочитайте. Складіть і запишіть речення із трьома словами (на вибір).

ка́зка

немає ка́зки

цікаві казкі́

книжка

?

?

загадка

?

?

приказка

?

?

Щоб запам'ятати наголос у слові, правильно проговори його кілька разів.

- 8** Зміни слова за зразком і запиши. Потренуйся у правильному вимовлянні пар слів.

но́ва
ста́ра
то́нка
то́вста
дзві́нка

ни́зька — низькі́й

Пограйтесь
у гру
«Хто більше?»

м'яч (який?)

футбо́льний

мале́нький

- 9** Про кого так кажуть?

Воду **носіть** — рука болить,
кашу **варіть** — рука болить,
а каша готова — і рука здорова.

носі́ть — но́ситься
варі́ть — ва́ряться

- Зроби висновок про роль наголосу.

Добра людина хоче **добра** всім людям.

- 10** Запиши вислови. Постав наголос у виділених словах.

Дешева рибка, та **дорога** з неї юшка.

Тоді **дорога** успішна, коли розмова втішна.

- 11** Відгадай загадку Дмитра Білоуса.
Склади і запиши речення зі словами-відгадками.
Постав у них наголос.

Слово це — старовинна будова
з гостря́ками му́рованих веж.
Щойно зміниш ти наголос слова —
цим одразу будову замкнеш.

Атла́с — шовкова тканина.
А́тлас — збірник географічних карт.

Хвилинка спілкування

— У крамниці я придбала блискучу сукню з атласу.
— Із атласу чи атласу? Не розумію, хіба сукня з паперу?
Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ ДІЛИТИ СЛОВА НА СКЛАДИ

- 1 Склади і запиши слова, які «заховалися» в п'язлах.

- 2 Додайте до частин слів складі так, щоб утворилися слова. Запишіть їх, поділяючи на складі.

кни +
газе +
журна +
каз +

вір +
приказ +
+ слів'я
+ гадки

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

- ! У кожному **складі** обов'язково є **голосний звук**.
Він утворює склад.

- 3 Утвори від односкладових слів двоскладові і трискладові, запиши за зразком. Поділи слова на складі.

ліс
дуб
клен
гай

сад — садок — садочок

Шукай «музикальні»
слова!
помідор доля

- 4 Визначте кількість складів у словах, не поділяючи їх на складі. Доведіть свою думку.

бібліотека
книгосховище
грамота
наука
мудрість

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

мудрість
? звуків,
? букв,
? складів

- У слові стільки складів, скільки в ньому **голосних звуків**.

- 5 Запишіть приказку, яка «заховалася».

Перед вами складовіця,
а в ній приказка таїться.
Доберіть усе до ладу,
згрупувавши склад до складу.

складовіця
? звуків, ? букв,
? складів

ся не у ні ко
ли ти но! чи піз

- 6 Випиши з тексту виділені слова. Потренуйся їх правильно наголошувати. Назви кількість складів у цих словах.

У бібліотеці дуже багато **книжок**. Серед них **завжди** дуже важко знайти потрібну. Тоді тобі допоможе **каталог**.

Каталог — перелік книжок,
складений для полегшення пошуку.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

кла-си
шко-ля-ріділю слова
для переносу

- ! Слова переносяться з рядка в рядок **складами**.
! Односкладові слова **не поділяються** для переносу.

- 1 Прочитайте. Поділіть для переносу виділені слова.

Книжки — надійні друзі й добрі порадики **кожної** людини. Вони відкривають нам світ. Допомагають **уявити** минуле і зазирнути в майбутнє.

Склад, позначений однією буквою, не залишається в рядку і не переноситься.

рік день

Порівняй!

Поділ на склади

у-чень
у-че-ни-ця
у-чи-тель

Поділ для переносу

не переноситься
уче-ни-ця
учи-тель

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

кни-жечка
книже-чка
книжеч-каска-рбниця
скар-бниця
скарб-ниця

- ! В українській мові є слова зі збігом приголосних.
! Такі слова можна переносити по-різному.

- 2 Перестав рядки так, щоб прочитати загадку Ганни Чубач. Відгадай її.

Усіх розуму навчить,
Всім про все вона розкаже
хоч сама **завжди** мовчить.
і **малюночки** покаже.

- Випиши виділені слова і поділи їх для переносу різними способами.

Не можна переносити слова так, щоб розривалося сполучення приголосного з голосним (злиття).

~~книж-ечка~~ (розірвано злиття **же**)

- 3 Доповніть прислів'я словами із правої колонки і запишіть. Поділіть для переносу по два слова зі збігом приголосних.

Мудра книжка краща
З книжкою подружишся —
З книжками жити —

з добром дружити.
за найбільше багатство.
розуму наберешся.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

ліній-ка
лі-нійка
донь-ка
до-нька

- ! Під час переносу слів букви **й** та **ь** залишай із попередньою буквою.

4 Випишіть у стовпчик слова — назви птахів. Поділіть їх на склади і для переносу.

1. Над морем пролітає чайка. 2. Сойка може переймати звуки інших птахів. 3. У небі в'ється жайворонок. 4. Соловейко в темнім гаї сонце зустрічає (Тарас Шевченко).

м'якість

? звуків, ? букв,
? складів

тюльпан
місяць

Я — учителька

Пригадай і розкажи
у класі.

Я — учитель

- ! М'якість приголосного звука на письмі позначається знаком м'якшення (**ь**).

Я — дослідник

Поясни, від якого
слова походить сло-
во пальчатки.

Я — дослідниця

пальці
пальчики
пальчатки

Поділи
для переносу
ці слова.

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

га-йок
по-льо-вий

- ! Під час переносу слів буквосполучення **йо** та **ьо** не можна розривати.

5 Утвори і запишіть сполучення слів за зразком.

знайомий
районний
гайові
серйозна

квіти
розмова
конкурс
артист

сер-йозна
розмова

- Поділіть слова — назви ознак предметів для переносу.

Я — учителька

Пригадай і розкажи
у класі.

Я — учитель

кольори
намальований

кольорóвий
? звуків, ? букв,
? складів

- ! М'якість приголосного звука перед **о** позначається знаком м'якшення (**ь**).

6 Запишіть прислів'я. Поділіть виділені слова для переносу.

1. На язичі медок, а на думці л?одок. 2. Осінній ден?ок, як у комара носок. 3. Рання пташка дз?обик чистить, а пізня — очиці жмурить.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

вихо-джу
по-дзвонив

- Звуки [дж], [дз], [дз'] позначаються на письмі буквосполученнями **дж, дз**. Під час переносу слів буквосполучення **дж, дз** розривати не можна.

7 Придумайте мелодію і проспівайте пісню.

Ходжу, ходжу по садочку,
по зеленім барвіночку.
Ходжу, ходжу та й думаю,
як на світі жити маю.

- Запишіть і поділіть для переносу слова.

ходжу
приходжу
переходжу
заходжу

8 Відгадай. Випиши слова з буквосполученнями **дж, дз** і поділи їх для переносу.

Він мелодію зіграє,
як будильник продзвенить.
На хвилинку-другу змовкне,
потім знову **здзвенить**.

- Виконай звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Хвилинка спілкування

— Як правильно: **зателефонувати** чи **подзвонити**?
— Можна вживати обидва слова.
— А я думаю, що правильніше **зателефонувати**.
Продовжте розмову.

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

бур'-ян
солов'-їний

- Під час переносу слів **апостроф** не відокремлюється від попередньої букви.

9 Вивчіть вірш і запишіть його з пам'яті. Поділіть для переносу слова з апострофом.

Що
збирали
діти?

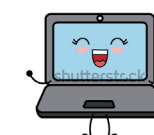
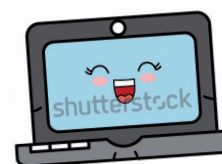
Рве Мар'янка у торбинку
подорожник, материнку.
А Дем'ян і Оля з Гнатом
назбирали кошик м'яти.

м'ята
? звуків, ? букв,
? складів

10 Прочитайте вірш Світлани Цушко. Чим сподобався вам вірш? Випишіть виділені слова і поділіть їх для переносу.

У **комп'ютера**-мами й **комп'ютера**-тата
є діти — маленькі **комп'ютеренята**.
Дорослі **комп'ютери** — тато і мама —
розв'язують дуже серйозні програми.
Малятам ще треба рости й підростати —
вони любляють із дітками гратись.

- Пофантазуйте і складіть казку про комп'ютеренят.

НАВЧАЮСЯ РОЗТАШОВУВАТИ СЛОВА ЗА АЛФАВІТОМ

1 Переставте рядки так, щоб прочитати вірш.

Усі тут літери живуть
Їх 33 — від **А** до **Я**.
Це місто алфавітом звать.
щасливо й дружно, як сім'я.

а́збука

алфа́віт

абéтка

Абéтка (алфа́віт, алфаві́т) — сукупність букв у писемності якої-небудь мови, що розміщені в певній послідовності.

Учителька запитала:
— Скільки букв у абетці?
Діти відповіли:
— Шість. **А, бе, е, те, ка, а.**

А як правильно?

2 Продовжіть ряди букв на позначення голосних і приголосних звуків за алфавітом.

А, Е, ?

Б, В, ?

Я — учителька

Пригадай назви букв і назви всі 33 букви української абетки.

Пограйтесь у гру «Імена за абеткою».

Я — учитель

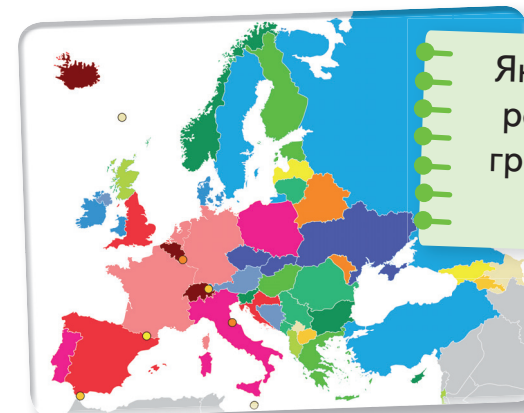

Розташовуємо слова за **алфавітом** (абéткою) або в **алфавітній** (абéтковій) **послідовності**.

3 Запишіть нáзви країн Європи за алфавітом.

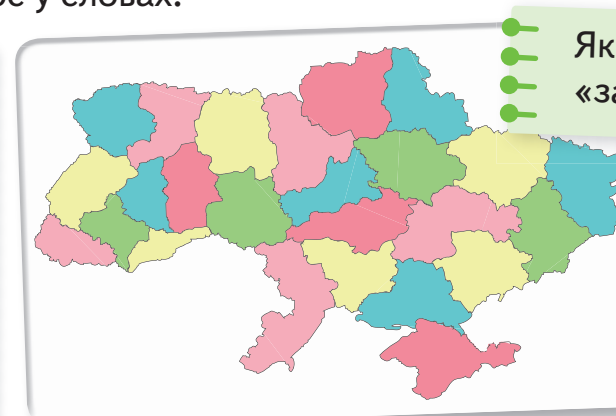
Україна
Німеччина
Австрія
Польща
Чехія
Словаччина

Якими мовами розмовляють громадяни цих країн?

4 Запиши нáзви українських міст в алфавітній послідовності. Постав наголос у словах.

Київ
Харків
Запоріжжя
Львів
Берлін
Одеса
Вінниця

Яка назва «зайва»?

5 Випиши слова — нáзви дерев за абеткою.

Ми садили ліс у полі —
і дубочки, і тополі,
і осику, і ліщину,
і червону горобину.

горобі́на
? звуків, ? букв,
? складів

Склади звукову схему слова, у якому звуків більше, ніж букв.

НАВЧАЮСЯ КОРИСТУВАТИСЯ АЛФАВІТОМ

- 6** Відгадай загадку.
Довідник — відомий,
усім вам знайомий.
У кожну домівку,
у кожну родину
іду я порадником
доньці і сину.

Я — дослідник

Поміркуй, від якого слова
походить слово **довідник**.
А слово **словник**?

Я — дослідниця

Слова у словнику розміщено за абеткою.
До уваги береться не тільки перша буква
у слові, а й усі наступні.

Які ти знаєш словники? Поєднай правильно.

Тлумачний —
Орфографічний —
Перекладний —

словник, у якому подано правопис слів.

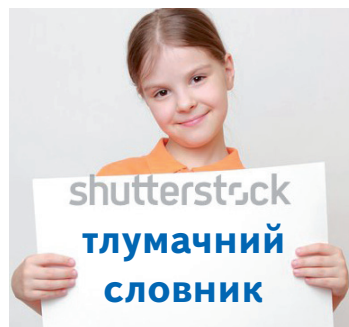
словник, у якому подано слова якоїсь
мови з перекладом на іншу мову.

словник, у якому пояснюється
значення слів.

- 7** Запиши назви словників за алфавітом.
Які з них є у тебе вдома? А в класі?

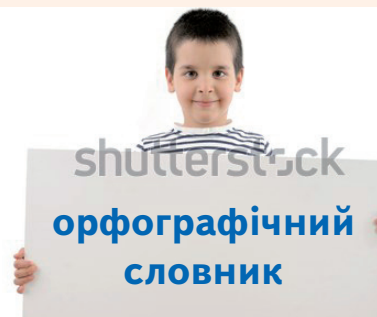

- 8** Випишіть із **тлумачного словника**
значення цих слів. Чим вони від-
різняються? Яке з них у словнику
записано першим, а яке — другим?

грівня грівна

а́дрес адре́са

- 9** Випишіть з **орфографічного слов-**
ника по п'ять слів за алфавітом.

хто?

що?

- 10** Прочитайте. Знайдіть в орфографічному словнику
виділені слова і запишіть їх за абеткою.

1. Кожна культурна **людина** завжди використовує
словник. 2. **Словник** — **музей** слів, у ньому **місце** і для
старого, і для нового слова знайдеться
(*З журналу*). 3. Словник — **всесвіт**
в алфавітному порядку! (*Анатоль*
Франс).

- Поставте наголос у словах.

Перевіряй значення слова за **тлумачним**
словником.

- 11** Поміркуй і склади свій вислів про словник.

Хвилинка спілкування

— Я написав татові на електронну
пошту, а він чомусь не відповідає.
Може, я адрес неправильно записав?
— А ти знаєш, що означають в
українській мові слова **адреса** й
адрес?
— Я думаю, що ці слова мають
однакові значення.
Продовжте розмову.

тлумачний
? звуків, ? букв,
? складів

12 Прочитайте пам'ятку для учнів.

У словнику всі слова подано за алфавітом.

Словники допомагають нам правильно писати слова, визначати їхнє **значення**, пояснювати **походження** слів.

Словники розвивають **мовлення** людини.
Довідники — мовні **скарбниці**.

- Знайдіть виділені слова в орфографічному словнику. Перевірте їхнє написання.
- Запишіть виділені слова в абетковій послідовності. Поставте наголоси.

скарбниця
? звуків, ? букв,
? складів

Перевіряй наголос у слові за **орфографічним словником**.

Хвилинка спілкування

— У тебе слово **скарбниця** написано неправильно.
— Чому? Від слова **краб** — **скрабниця**.
— Це слово походить від слова **скарб**, а не від слова **краб**.
— А що воно означає? Де про це дізнатися?
— Звісно ж, в Інтернеті!
Продовжте розмову.

СЛОВО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

У розділі ти будеш вивчати:

СЛОВА, БЛИЗЬКІ
ЗА ЗНАЧЕННЯМ

красивий, гарний,
хороший

говорити, балакати,
розмовляти

БАГАТОЗНАЧНІ
СЛОВА

гребінець у півня —
гребінець у хлопчика —
гребінець хвилі

СЛОВА, ПРОТИЛЕЖНІ
ЗА ЗНАЧЕННЯМ

працювати —
відпочивати

великий — малий

СЛОВА ІЗ ПРЯМИМ
І ПЕРЕНОСНИМ
ЗНАЧЕННЯМ

золота сережка —
золота осінь

РОЗПІЗНАЮ БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи
у класі.

Я — учитель

пóдорож
мандрівкавизначаю
добираю

! • Різні за звучанням слова можуть мати між собою
• близькі значення.

1 Прочитайте вірш Григорія Паламарчука. Чому птахів називають то **весéликами**, то **журавлями**?

Тому весéликами звуться журавлі,
що прилітають до веселої землі,
що теплий день приносять на крилі
і залишаються у нашому селі.
Лиш навесні веселики вони,
а журавлями звуться восени,
бо жураються, у вирій летячи,
бо не заміниш рідний край нічим!

Які за
значенням
слова
журавлі,
веселики?

2 Назвіть слова-відгадки. До якої загадки малюнок? Вивчіть цю загадку і запишіть із пам'яті.

1. Зоря-зірниця, красна дівиця, по небу гуляла, плакала-ридала, місяць бачив — не підняв, сонце встало і забрало. 2. Плавала, купалася, сухенькою залилася. 3. Горить, палає і втоми не знає.

- Випишіть із загадок близькі за значенням слова.

3 Згрупуй і запиши слова, близькі за значенням.

смівливість
обрій
рішучість

небокрай
відвага
виднокруг

вóгнище

пóлум'я

багáття

4 Випиши близькі за значенням слова.

Очі в неї руденькі, ніжки в неї тоненькі,
жовтувато-рудий козушок.
Хвіст у неї розкішний —
і пухнастий, і пишний,
а на кінчику — білий пушок.

Яке слово-відгадка?

- Склади і запиши речення про цю тварину, використовуючи самостійно дібрані близькі за значенням слова.

5 Замініть вислови зі словом **голова** одним близьким за значенням словом.

погладити по голові
повісити голову
ходити на голові
голову ламати
морочити голову
хитати головою

До яких висловів ці малюнки?

Довідка

Розмірковувати, набридати, не вірити,
пожаліти, засумувати, бешкетувати.

- Складіть усно речення з одним висловом, а потім — із близьким за значенням словом. У якому реченні виразніше висловлено думку?

РОЗПІЗНАЮ ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи
у класі.

Я — учитель

високий
низькийвизначаю
складаю! Слова можуть мати **протилежні значення**.

1 Випиши парами протилежні за значенням слова.

Жовтий котиться клубок, та клубок цей — без ниток.
Ані його розмотати, ні нового намотати.
Цілий день катається:
спершу піднімається,
згодом опускається.
Як це називається?

2 Пригадайте і назвіть заголовки казок
зі словами з протилежним значенням.
Допишіть назви казок і підкресліть
протилежні за значенням слова.
Скористайтесь довідкою.

«Правда і ? »,
«Про бідного і ? братів»,
«Про ? парубка і Марка багатого»,
«Ситий ? не вірить»,
«Про сумні і ? співанки».

Довідка

Багатого, кривда, веселі, бідного, голодному.

3 Додайте пропущені слова, щоб прочитати початок
казки Алли Свашенко.

Два брати жили у світі.
Був один з них працюючий,
другий був ? дуже.
Той хоробрий і правдивий,
той ? , полохливий,
той розумний, той ? ,
той великий, той ? .

• Складіть і запишіть два речення із
протилежними за значенням словами.

4 Запишіть і підкресліть слова, проти-
лежні за значенням.

Узимку надворі ? , а влітку — ? .
Ночі довгі, а дні ? — узимку.
Дні довгі, а ? короткі — ? .

Що ти знаєш про пори року?

5 Відгадай. Випиши протилежні за значенням слова,
використані в загадках.

1. Вечір чим кінчається, а ранок починається?
2. День і ніч біжить, утоми не знає. 3. Коли іде, то
гомонить, коли зупиниться, мовчить.

• Спробуй скласти загадку, подібну до першої, із протилеж-
ними за значенням словами. Прочитай її у класі.

РОЗПОДІЛЯЮ СЛОВА НА ГРУПИ

6 Згрупуй близькі за значенням слова і запиши їх.

великий
розумний
метиківаний
велетінський
дотепний

мудрий
гігантський
кмітливий
безмежний

Метиківаний — кмітливий, досвідчений.

7 Знайди слова із протилежним значенням і запиши їх за зразком.

добро
темрява
радість
ненáвисть

смуток
любов
світло
зло

день — ніч

радість
? звуків, ? букв,
? складів

Пограйтесь
у гру «Хто
більше?»

реготати

веселитися

сміятися

іти

міркувати

подружитися

розмовляти

8 Згрупуйте слова за значенням і запишіть за зразком.

Назви людей за місцем
народження

албанець

Назви
людей за професією

учитель

Українець, швець, канадець, юрист, австралієць,
китаєць, швачка, японець, журналіст.

- Поясніть значення слів — назв професій,
скориставшись тлумачним словником.

Додайте
свої слова.

Швачка — кравчиня, жінка, яка шиє одяг.
Швець — чоботар, майстер, який шиє і
лагодить взуття.

футболістка

Пограйтесь
у гру
«Спорт».

футболіст

гандбол

теніс

баскетбол

волейбол

гімнастика

фігурне катання

хокей

Хвилинка спілкування

— Як написати п'ятьма і чотирма
буквами слово, яке означає «робота»?
— Чотирма буквами — **труд**.
— А п'ятьма?
Продовжте розмову.

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Я — дослідник

Чим різняться значення:
золота прикраса —
золота дитина?

Я — дослідниця

дитина сміється
сонце сміється

У сполученні слів **золота прикраса** слово **золота** вжито у значенні «прикраса із золота». Дитина із золота бути не може, отже, у сполученні слів **золота дитина** слово **золота** вжито у значенні «любна і дорога», «подібна до золота».

Слова можуть уживатися у **прямому**
і **переносному** значеннях.

Послухайте вірш Ліни Костенко. Розкажіть, що робила осінь. Про що попросило листя в осені? У якому значенні вжито такі слова?

1 Назвіть слова, ужиті в переносному значенні.

1. Золоте листя завітчало всі вулиці й парки (*Оксана Іваненко*). 2. Ішла осінь чорноброва (*Тамара Коломієць*). 3. Осінь пензлика взяла, малювати почала (*Марія Пономаренко*). 4. Водить осінь хороводи під мелодію дощів (*Анатолій Качан*).

Складіть і запишіть речення про осінь зі словами в переносному значенні.

? значення

солодкий цукор
глибока криниця
м'яка тканина
сяє сонце
ллється вода

? значення

солодкий сон
глибока думка
м'який характер
сяє обличчя
ллється музика

Наведи свої
приклади.

2 Випиши слова, ужиті в переносному значенні.

Прийшла до беріз осінь. Принесла їм золотисті стрічки. Вплела їх берізкам у зелені коси.

Чому берези сумували?

Вийшло із-за хмар сонце. Подивилося воно на берези і не впізнало їх: у зелених косах — золотисті стрічки. Сміється сонечко, а берези сумують... (*За Василем Сухомлинським*).

3 Випиши сполучення слів, у яких слова вживаються у прямому і переносному значеннях. Поясни значення слів.

Пряме значення

Переносне значення

У кришталевій воді сонце купається.
Кришталева люстра прикрашає музей.
Кришталевою росою земля вмила.
Кришталева ваза уславила майстра.

Кришталь — скло, якому властива гра барв і мелодійний дзенькіт.

ПОЯСНЮЮ ЗНАЧЕННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

Слово може мати **одне** і **кілька** значень.

олівець

- тоненька паличка графіту в дерев'яній оправі, якою пишуть, малюють

одне значення

однозначне

ручка

- прилад для писання
- частина предмета, за яку беруть рукою
- частина крісла, на яку спираються ліктем

багато значень

багатозначне

1 Поясни, що означають сполучення слів. Складіть і запишіть речення з ними.

слово згоди
давати слово
вірити на слово
майстер слова
дотримати слова

- Пригадайте значення слова **слово**.

Довідка

Обіцянка виконати що-небудь; обіцяти; вірити словам без підтвердження; видатний письменник; виконувати обіцяне.

2 Як ти розумієш вислів Ірини Вільде?

Слова — це кольорові камінці. Мало їх назбирати — треба навчитися з них узори викладати.

- Поясни значення слова **узор**.

- З чим іще можна порівняти слова? Склади і запиши про це речення.

Слово в слово — точно, дослівно.

Від слова до слова — все, від початку до кінця.

3 Поясни значення слова-відгадки. Виділені слова знайдіть у словнику.

Тэзкі ми: мій друг і я, відгадай: хто він, хто я? Схожий він на апельсин і на небі лиш один. Нас же в батька — **кільканадцять**, я й брати — всього дванадцять.

Найближче до Землі небесне тіло, яке світить відображеним сонячним світлом.

Супутник будь-якої планети. Навколо Землі обертається її супутник — Місяць. У деяких планет є кілька супутників.

Проміжок часу, протягом якого це небесне тіло обертається навколо Землі (від 28 до 31 доби).

Рік у рік, з року в рік — щороку.

НАВЧАЮСЯ ДОРЕЧНО ВЖИВАТИ СЛОВА В МОВЛЕННІ

Чи вмієш ти **грати**
в шахи?

Чи любиш ти
гратися?

ПОЯСНЮЮ
ВЖИВАЮ

- 4** Складіть і запишіть речення зі словом **грати**, уживаючи його в різних значеннях.

Виконувати що-небудь на музичному інструменті.

Поводитися з яким-небудь предметом, як з іграшкою, забавлятися.

Брати участь у якій-небудь грі.

Хвилинка спілкування

— Як правильно говорити: **грати на вулиці** чи **гратися на вулиці**?
— Я думаю, що **гратися на вулиці**.
— А як сказати: **в комп'ютерні ігри грати** чи **гратися**?
Продовжте розмову.

Грати першу скрипку — бути найголовнішим у будь-якій справі.
Грати в мовчанку — мовчати, ухилятися від розмов.

Я — дослідник

Як утворилося переносне значення слова **срібна**?

Я — дослідниця

- 5** Згрупуйте і запишіть сполучення слів.

Пряме значення

Переносне значення

Срібний голос, срібне джерельце, срібна медаль, срібний місяць, срібна річка, срібна монета.

- Складіть і запишіть з ними речення.

- 6** Прочитай вірш Грицька Бойка.
Скільки значень має слово **гребінець**?

Носить півник-співунець
на голівці гребінець.

Гребінцем тим — знає кожний —
причесатися не можна.

А у мене, а у мене
гребінець новий, зелений!

гребінець

? звуків, ? букв,
? складів

Зв'язки між словами можна встановити за допомогою **питань**.

носить (**що?**) гребінець
не можна причесатися (**?**) гребінцем
гребінець (**?**) новий

Який
гребінець
був першим?

- Склади і запиши речення, уживаючи слово **гребінець** у різних значеннях.

7 Випиши парами слова, протилежні за значенням.

1. Дорóгою лиха підеш — щастя не знайдеш.
2. Справжні друзі ворогами не бувають.
3. Любов і нена́висть поряд ходять.
4. Тривога і спокій ніколи рідними не бувають.
5. Світло будь-яку темряву розсіває.
6. Зло посієш — добро не вродить.

- Запиши два речення (на вибір). Підкресли слова із протилежним значенням.

Пограйтесь у гру
«Вилучте «зайве» слово».

добрий
добро
чуйний

ґречний
ввічливий
чемність

радість
радісно
весело

8 Вибери групу близьких за значенням слів. Склади і запиши з ними речення.

ґречний — ввічливий, вихований, чемний.
Чуйний — доброзичливий, добрий.

Хвилинка спілкування

— Якими близькими за значенням словами можна перепрошувати когось, просити вибачення за щось?

— Можна говорити: **перепрошую, пробачте, вибачаюсь.**

— Ні, неправильно говорити **вибачаюсь**, треба — **вибач, прошу вибачити.** Продовжте розмову.

Слова — назви (предмети, ознаки, дії, числа)

У розділі ти дізнаєшся про:

СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ
(ІМЕННИКИ)

хто? що?

СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК
ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)

який? яка?
яке? які?

СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ
(ДІЄСЛОВА)

що робить?
що роблять?

СЛОВА — НАЗВИ ЧИСЕЛ
(ЧИСЛІВНИКИ)

скільки?

СЛУЖБОВІ СЛОВА

і, та, у, до, під,
за, над, від

СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ (ІМЕННИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ПРЕДМЕТИ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

Хто?

Що?

shutterstock
визначаю

- В українській мові є слова — назви предметів, які відповідають на питання **хто?** **що?**. Це **іменники**.

- Прочитайте вірш Володимира Верховеня. Випишіть виділені слова — назви предметів за абеткою. На які питання вони відповідають?

Іменник любить називати завжди на ймення кожну річ: **земля, країна, сонце, мати, печаль і радість, день і ніч.**

Ці слова **близькі** за значенням чи **протилежні**?

- Поясніть значення виписаних слів.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **іменник**.

Я — дослідниця

— Хто ти? Що? Твоє ім'я?
— Іменна моя сім'я.
Знаємо всіх поіменно, а зовуть сім'ю — **іменник**.

Шукаймо іменники навколо! Хто більше?

- Вивчи вірш Павла Грабовського і запиши його з пам'яті.

Хмара небо криє.
Сонечко не блисне.
Вітер вовком виє.
Дощ потоком висне.

- Підкресли слова — назви предметів.

- Запишіть прислів'я і приказки про сонце, доповнюючи словами — назвами предметів із довідки. Поясніть їхній зміст.

Блисне сонце і в наше **?**.
Сонце встане, то й **?** настане.
Сонце блищить, а **?** тріщить.
Сонце низько, **?** близько.
Сонце на **?** повертає, а зима — на мороз.

Довідка

Ранок, мороз, віконце, літо, вечір.

А які ти знаєш прислів'я про зиму?

Пограйтеся у гру «Зима — літо»!
Хто переможе?

літо спека ? ? ?

зима мороз ? ? ?

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ПРЕДМЕТИ

- 4** Розгляньте малюнки. Назвіть вироби з тіста. Поставте питання до слів.

- Розкажіть, що печуть, а що — варять.

- 5** Назвіть професії людей, які виготовляють кулінарні вироби. На які питання відповідають дібрані слова — назви професій? Запишіть їх.

Кулінар — кухар, фахівець із приготування їжі.
Кондитер — майстер, що виготовляє кондитерські вироби.

Які страви люблять готувати у вас удома?

Кожен майстер свою роботу хвалить.

- 6** Допиши слова — назви тварин за малюнками. На які питання відповідають ці слова?

хитрий, як ?
 похлибий, як ?
 вайлуватий, як ?
 ледачий, як ?
 мудрий, як ?
 колючий, як ?
 голодний, як ?

Про кого так говорять?

- Розкажи про тваринку, яка тобі подобається.

- 7** Уяви себе художником (художницею). Прочитай вірш Миколи Сингаївського, доповнюючи словами з довідки.

Фарби я взяв —
 намалював:
 дятлові — ?,
 ластівці — ?,
 риbam — ?,
 для всіх — моє ?.

Довідка

Озерце, небо, серце, ліс.

А що намалюєш ти?
 Для кого?

- Що потрібно художнику?

Мольбэрт — підставка, на якій художник установлює полотно, картон або папір для малювання.
Палітра — дощечка, на якій художник змішує фарби.

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ
НА ПИТАННЯ **ХТО?** **ЩО?**

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

- Слова — назви **людей і тварин** відповідають на питання **хто?**.
- Слова — назви інших **предметів** відповідають на питання **що?**.

8 Допиши речення, відповідаючи на запитання.

У школі я — **?**.
В автобусі я — **?**.
У бібліотеці я — **?**.
У крамниці я — **?**.
У театрі я — **?**.
Для мами й тата я — **?**.
Для дідуся й бабусі я — **?**.
Для брата й сестри я — **?**.

Хто ти?

На які питання відповідають додані слова — назви предметів?

9 Прочитайте прислів'я і поясніть їхній зміст. Випишіть виділені слова у дві колонки.

хто?

що?

1. У дружбі **сила**. 2. Справжні **друзі** пізнаються в біді. 3. **Людина** без друзів, ніби **земля** без дощу.

- Коли **дружба** прийшла — буде більше у світі тепла.
- Скажи мені, хто твій **друг**, і я скажу тобі, хто ти.
- Дружба та **братство** — найбільше **багатство**.

Друга шукай, а знайдеш — тримай.

10 Запиши назву професії, пов'язаної з цими словами.

магазин
вітрина
товари
каса
продукти
чек

майстерня
мольберт
фарби
пензлик
палітра
папір

На яке питання відповідають ці слова?

На яке питання відповідають слова — назви професій?

11 Добери і запиши за зразком слова.
Усно склади речення з однією парою слів.

хто?

що?

кобзар
скрипаль
гітаристка
бандуристка
барабанщик

кобза
?
?
?
?

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ Є ЗАГАЛЬНИМИ І ВЛАСНИМИ НАЗВАМИ

визначаю

Я — учителька

Прочитай і розкажи
у класі.

Я — учитель

розподіляю

В українській мові є слова — **загальні** назви, які пишуться з **малої** літери, і є слова — **власні** назви, які пишуться з **великої** літери.

українець
українка

Україна

Додай свої
слова.

12 Запишіть за зразком, хто де живе.

чехи
румун
угорці
французи

німці
англійці
італійці
іспанці

У Польщі —
поляки.

Довідка

Франція, Англія, Румунія, Італія, Угорщина, Іспанія, Німеччина, Чехія.

- Назвіть слова, які є власними назвами. Як вони пишуться?
- А які слова є загальними назвами? Як вони пишуться?

Я — дослідник

Від якого слова по-ходить назва столиці України — **Київ**?

Я — дослідниця

Де стоїть тепер наш Київ, там була колись гора. Жив там Щек і Кий з Хоривом, й Либідь ще, їхня сестра.

- 13 Прочитай назви міст та їхніх мешканців. Постав до слів питання і запиши у дві колонки.

хто?

що?

Як називають мешканок цих міст?

Київ — киянин, Харків — харків'янин, Суми — сумчанин, Донецьк — донеччанин, Львів — львів'янин.

киянин —
киянка

- Поясни, які зі слів є загальними назвами, а які — власними. Як їх правильно писати?

- 14 Прочитай. Назви слова — загальні назви.

Володимирська гірка — у місті Києві. На ній стоїть пам'ятник князю Володимиру.

Княжа гора — у місті Львові. На ній князь Данило Галицький збудував замок. Сучасна назва гори — Високий Замок.

Тарасова гора — у місті Каневі. На ній споруджено пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку.

- Запиши одне речення (на вибір). Підкресли слова — власні назви. Як вони пишуться?

Мандруймо Україною!
Покажи ці гори на світлинах.

15 Випишіть слова — власні назви. Поясніть їхній правопис.

В Україні є багато річок. Найбільші з них — Дніпро́, При́п'ять, Десна́, Дністе́р, Тіса, Сі́верський Доне́ць, Півде́нний Буг.

Колись давно Дніпро називали **Борисфе́ном**, а в народних піснях і легендах — **Славу́тичем**.

● Складіть і запишіть речення про річку у вашій місцевості.

Перегляньте портрети видатних українців.
Назвіть їхні імена.

Довідка

Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький, Іван Франко, Петро Сагайдачний, Леся Українка, Іван Мазепа.

16 До загальних назв доберіть із довідки власні назви. Запишіть їх і поясніть написання.

Гетьмани

?

?

?

Письме́нники

?

?

?

17 На які дві групи можна розподілити ці слова? Як називаються слова першої групи? А другої? Додай свої слова до обох груп слів.

Дмитренко
прізвище
Петрівна
по батькові
Марія

Назви
по батькові.

Дарина ?

Дмитро ?

тато Олексій

18 Назвіть людей різних професій, які працюють у вашій школі. Згадайте їхні імена і по батькові. Запишіть за зразком.

бібліотекарка —
Софія Миколаївна

19 Уяви, що ти будеш дім. Розкажи, хто буде жити у твоєму будинку. Запиши за зразком слова — назви людей і тварин.

дідусь — Іваненко
Іван Іванович

● Поясни, які зі слів є власними назвами, а які — загальними. Як вони пишуться?

Хвилинка спілкування

— Як правильно утворити по батькові від імені **Назарій**: **Назарович** чи **Назарійович**?
— Я думаю, що можна і **Назарович**, і **Назарійович**.
— Ні, це різні імена. Від **Назар** утворюється **?**, а від **Назарій** — **?**.
Продовжте розмову.

прізвище

? звуків, ? букв,
? складів

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ІМЕНА, ПО БАТЬКОВІ, ПРІЗВИЩА

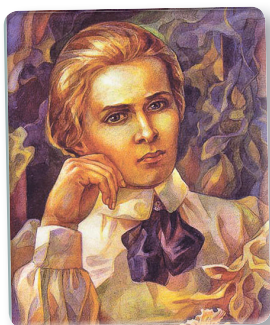

Імена, по батькові та прізвища людей пиши з **великої** букви.

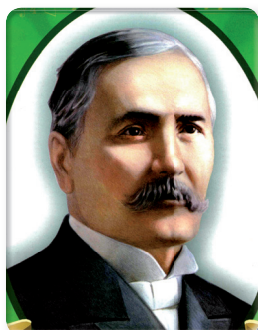

пишу
правильно

- 20** Запиши речення про видатних українців. Поясни вживання великої букви у словах.

Леся Українка — поетеса.

Микола Лисенко — композитор.

Катерина Білокур — художниця.

- 21** Доповни речення словами з довідки і запиши.

1. Першим в Україні полетів у космос ?
Леонід Каденюк. 2. Багато віршів для дітей написала ?
Ганна Чубач. 3. Державний Гімн України співають під музику, яку написав ?
Михайло Вербицький. 4. У музичному конкурсі Європи перемогла ?
Джамала.

Довідка

Поетеса, композитор, космонавт, співачка.

- Поясни вживання великої букви у словах.

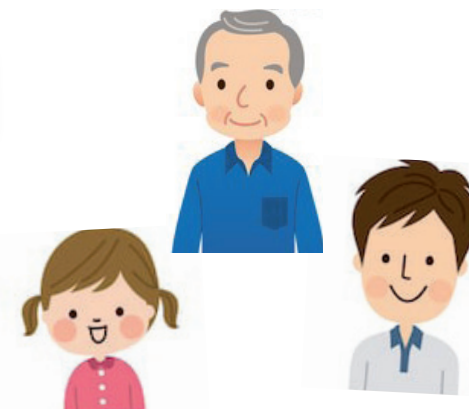
Мистецтво збагачує людину.

Як звуть батька?

дід — Петро Антонович

онука — Інна Сергіївна

- 22** Запиши і поясни вживання великої букви у словах.

Сьогодні у класі чергують Романко Довгий і Марійка Шпак. А завтра будуть чергувати Юрко Коваль і Галинка Петренко. У нашому класі завжди прибрано. За чистотою стежать не тільки чергові, а й увесь клас.

- Як утворилися згадані в тексті прізвища? Назви подібні прізвища однокласників (однокласниць).
- Що означає слово **клас** у першому й останньому реченнях? А яке ще значення цього слова тобі відоме?

Чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять.

Я — дослідник

Про гостинець кажуть **миколайчик**. Чому це слово написано з малої букви? Як воно утворилося?

Я — дослідниця

Святий Миколай ішов, поспішав. Чи всім подарунки під подушку клав?

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ КЛИЧКИ ТВАРИН

Клички тварин пиши з **великої** букви.

пишу
правильно

- 23** Запишіть спочатку назви людей та їхні імена, а потім — назви і клички тварин. Поясніть написання.

Жив собі дід Андрушка, а в нього була баба Марушка, в баби — дочка Мінка, а в дочки — собачка Фінка, а в собачки — товаришка киця Варварка, а в киці — вихованка мишка Сіроманка.

— Яка казка так починається?

- Які назви власні, а які — загальні?

- 24** Випиши клички собак, які побували в космосі. Як вони пишуться?

Чи знаєш ти, що першими в космос літали собаки? Спочатку в космічній ракеті полетіла Лайка. За нею — Білка і Стрілка. Після них у космосі побувала Чорнушка.

- 25** Прочитайте, замінюючи малюнки словами — назвами тварин та їхніми кличками. Запишіть утворені речення. Поясніть написання слів.

На нашій фермі найкраща ?.

На кінних змаганнях першим прийшов ?.

У шкільному куточку природи живе ?.

У Маринки вдома є ? та ?.

Довідка

Каштан, Дружок, Пушок, Веселка, Чалапко.